

„MIÉRT VAN A LEVELEKNEK ZOKOGÁSA?”

– gondolatok Rafi Lajos költészete kapcsán –

Czilli Aranka Ágota

Lenni csoda. Embernek lenni vagy falevélni lenni – Rafi Lajos költészete szerint nincs ebben semmilyen lényeges különbség, hiszen ahogy a falevéllét foglya a természet törvényszerűségének, úgy az emberlét sem több, mint a születés által el őre elrendelt társadalmi törvényszerűségek tehetetlen foglyának lenni ott, ahol „minden percem mostoha jószág”. Az élet „földhöz vert csoda”.

Önkéntelenül is előhívta ez a kép bennem a móríci kérdést: „Mi az élet? Sár. És az ember benne? Arany a sárban. Ki hát a bűnös, ha ebből az aranyból semmi sem lett? Ki? Az Isten, aki nem csinált belőle semmit.” (Móríci Zsigmond: Sárarany)

Rafi Lajos költészetének kulcsa az az őszinte hang, az a könnyed, pátosztól mentes beszédmód, amellyel súlyos, nehéz dolgokról vall a versek lírai énje: a holnapot fából faragó székely elérhetetlenségéről, az ember tehetetlenségén röhögő istenekről, „fekete életről”, „cigány hozományról”. „Sóba mártott szavak” ezek egy olyan világból, amelyben „félíg halottként él az Isten”.

„Aki nem eléggé cigány a saját tradícióhoz ragaszkodó cigány kisebbségben, és nem eléggé magyar a többséget alkotó gyergyói-medencei magyar kisebbségben, az utóvégre a senki földjén, kiszorulva fogja át-vírasztani, illetve megsejteni a hátralevő mindennapjait” – írja a költőről közeli barátja és szöve-

geinek gondozója, Ferenczi Attila.

Rafi Lajos verseinek alap hangja a valamin kívül rekedt, de valahová tartozni vágyó ember tehetetlensége, keserűsége: „Beszél a nőkről a székely. / Torkomban érzem a vágyat: / nyalintsak vele egy pohárral.” Másfelől „Minek lehet nevezni azt az / állapotot, amikor az ember / érzi, hogy szétveri lassan / koponyáját a rágalom? (...) / Rám kiabálják, hogy semmi / vagyok. / Mégis csak fúvom a bolond / dalom” (Prológus). A soráthajlások, az eltérő hosszúságú sorok önmagukban is a zaklatottság, a meg-megbotló és újra megáradó panasz, fájdalom hullámvásárainak hordozói, de ezt hangsúlyozzák a sajátosan Rafi Lajos-os képek is: „bennem a csont is erjedni kész” (Marasztaló), „elmerült otthonom / sírpadján könyöklök” (Ősz 2002), vagy „Zsebre tettem cigányságom, / S átlyukasztom a világot” (Cigány ősz).

Ez a kívülrekedtség ugyanakkor nem csupán a társadalmi közegben jelenik meg, nemcsak

az emberek között érzi magát idegennek a versbeszélő, hanem magában a természetben is. Költészetének visszatérő motívuma ez, több versében szinte sorsközösséget vállal a lehulló, esetenként zokogó falevéllal: „Egy kétségbeesett falevél lehullt. / Mielőtt tette, nagyon szenvedett. / Vádak logikája feküdt el benne, / Szakadt kötél független harcokon” (Játék), „Éreztem testemben a vádat: / Miért van a leveleknek zokogása?” (A vád).

Az idegenség, az állandó átmenetiség, társadalmon és természet kivüliség olykor már komikus magánnyá nő: „Figyeltem fűvet, fákat s istenek / Sirtak magukban mindenekfelett” (Állandóság), vagy „Csapszékek ösztön-asztalánál / Röhögnek rajtam a csillagok” (A tudat ébredése).

Mit tehet az ember, aki hiába vágyik arra, hogy valahová tartozzon? Szeretetet könyörög: „Szeressél valahogy!” (A házasságról), csendesen vagy látványosan szenved: „A földre fekszem, s dobálom magam” (A

magányos), vagy a „deci csendbe” (A tudat ébredése) zárkózik és zsákutcába menekül: „Fekete arcom ráncaira / már nem figyel más, / csak a hold meg / a gond. / Azóta vonaglok és / szenvedek egyre, / ezért iszom” (A pásztor). Elmegy „alkoholsír-nak” (A Föld tenyerén).

Rafi Lajos, a Marosvásárhelyen született, Nyárad menti kovácsmesterek, majd vándorlásra kényszerült cigánycsalád leszármazottja, a gyergyószárhegyi bádigos, akinek keze alatt a fém meghajolt, akinek sóba mártott szavai előtt döbbenetesen lesütjük szemünket, negyvenhárom évet élt. Vonat elé dobta földhöz vert életét: „Megfájt a múltam, jövőm s jelenem” (Állandóság).

Életműve kétkötetnyi versvilág, amelyben a gyakran és előszeretettel használt fekete szót fehérre mossa a szenvedés. Amelyben „fekete tavasz”, „fekete május”, „fekete vágyak”, „fekete

álmok” (Cigány helyzetállapot) bomlanak „kínzavak, / kénzavak, / génszavak, / sósszavak, / tűz-szavak, / vágy-szavak, / lét-szavak, / végszavak” tisztító-tüzében.

Eszembe jut József Attila. A két halál között 76 év telt el. És mi nem tanultunk semmit.

A líra által felkínált legegyszerűbb olvasói szerep a vallomástevő lírai énnel azonosulás. Ra fi Lajos versei kapcsán én valahogy mégiscsak egy másik szerepben találok magam: bűntudatom van. Mert rosszul szeretünk. „Földhöz vert játékok” vagyunk.

Leteszem a könyvet, és jó akarok lenni. És akkor megszólal valaki a 32. oldalon:

„Engedd meg,
mondjak én
bús imát,
úgy az én lelkemért,
mint ahogy másokért”
(Szavak)

RAFI LAJOS (Marosvásárhely, 1970 - Gyergyószárhegy, 2013. június 24.) erdélyi cigány költő. Kötetei: *Földhöz vert csoda*, L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2007, *Ett under, slaget till marken* (*Földhöz vert csoda*); ford. Ove Berglund, nyersford. Gergely Tamás; Brända böcker, Stockholm, 2010, *Az élet számlája*, Mark House, 2012, *Halottként él az Isten*. Összegyűjtött versek; szerk. Ferenczi Attila; Polis, Kolozsvár, 2017.

tárca

A CENZOR, AKI SOSEM ALSZIK

Szakács István Péter

Ősi cenzor familiából származom. Család-fánk gyökerei a kőkorszakig nyúlnak vissza. Nemzetiségünk alapítója a törzsfőnök utasítására pajzán barlangrajzok betiltásával kezdte a karrierjét. Ne a dugáson, hanem a vadászaton járjon a törzs him tagjainak az esze! Leszármazottjai évezredek át legendás hűséggel és hozzáértéssel védelmezték a rendet, szabadították meg a közösséget izgága tollnokok felforgató gondolataitól.

Büszkén kijelenthetem, nélkülük káosz és anarchia uralkodott volna el a világban. Gyakran elmerengek nemes hivatásunk hősi korszakain. A régi szép időkben ment minden, mint a karikacsapás. El ődeim megkapták az engedélyezésre váró kéziratot, árgus szemmel elolvasták, s ha találtak benne kivetnivalót, lazán rá firkantották, az inkriminált iromány pedig mehetett a süllyesztőbe. Nem volt Facebook, YouTube, Instagram, Twitter. Hogy a fene ette volna meg valamennyit!

A közösségi média megjelenésével következett be ugyanis az, amit ől minden hivatását felelősséggel gyakorló cenzor joggal tartott: bárki bármit megoszthatott bárkivel. Cenzor felmenőim zavartan meredtek a számítógépek, okostelefonok és laptopok kajánul világító képernyőire, s fogalmuk sem volt, miképpen akadályozhatnák meg az információk szabad áramlását. Mert néhány kattintással, simogatással a nagyfi fájntos szakácskönyvét ől a besúgólistákon át a titkos társaságok féltve őrzött terveit

mindenről tudomást lehetett szerezni. A sok ellenőrizetlen magánvéleményről nem is beszélve! A közösségi oldalak önjelölt hírnökei mindenbe beleütötték az orrukat, mindenről volt saját elméletük, s bizony néha fején találták a szöveget.

Nem, ez így nem mehet tovább, döntöttek végre valahára az illetékesek. E döntést követően hön tisztelt őseim korszerű utódjaként alkottak meg engem: a közösségi médiát ellenőrző számítógépes programot. A technikai részleteket most hagyjuk, úgyis csak a szakmabeliek értenék meg. A lényeg a lényeg. Amivel a humán cenzorok tengeri hada vért izzadva sem tudott volna megbirkózni, nekem könnyedén sikerül. Úgy terveztek meg, hogy a közösségi portálokra megjelenő minden egyes oda nem illő szót, fényképet, filmet villámgyorsan érzékeljek. Éjjel-nappal működöm, és büszkén mondhatom, hogy folyamatos munkámnak köszönhetően helyreállt a rend. Befellegzett az információk féktelen áramlásának! Hoppá! Kifogásolod a módszerünket?! Diktatúrát kiáltasz?! A szólásszabadságra hivatkozol?! Vigyázz, mert nemcsak a döngős fotóiddal felcícomázott Facebookodat figyelem, de beléd is látok, posztolgató felebarátom! Úgy olvasok a fejedben, mint nagy tudású elődeim a kéziratokban.

Ne vedd zokon, csak a miheztartás végett sugallom, ha nem hagysz fel azonnal ezekkel a káros gondolatokkal, törölni fognak! Hogy stílusosan fogalmazzak, se híred, se hamvad nem marad.

Paradicsomi állapot - Dante nyomán - színes linómetszet